

ροτέρων καὶ σοβαρωτέρων τῆς Εὐρώπης δυνάμεων, ἐξ οὗ, ἂν ἤξευρε νὰ δειχθῇ ἄξιος αὐτοῦ, μεγάλας ἐδύνατο ν' ἀρυσθῇ ὠφελείας. Οὐχ ἦττον δ' ἐχάρην καὶ διὰ τοὺς ἀρῶναβῶνας τῆς χαριστάτης ἡμῶν βασιλόπαιδος Ἀλεξάνδρας μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας, τοῦ Μεγάλου Δουκὸς Παύλου. Ὅτε τὸ πρῶτον παρουσιάσθην εἰς τὸν Μέγαν Δοῦκα, δύο ἡμέρας πρὸ τῆς τελευταίας ἀναχωρήσεώς του ἐξ Ἑλλάδος, τῷ εἶπον ἐν ἄλλοις ὅτι ἂν ἐπεκράτουν εἰσέτι παρ' ἡμῖν τὰ ἥθη τῶν Ὀμηρικῶν χρόνων, θὰ εἴχωμεν ἀφεύκτως Τρωϊκὸν πόλεμον, διότι ἦλθε νὰ μᾶς ἀρπάσῃ τὴν «Ἑλένην ἡμῶν». Ἐτρεφον δὲ τῷ ὄντι βαθεῖαν στοργὴν μετὰ σεβασμοῦ ὑπολήψεως πρὸς τὴν νεαρὰν ἡμῶν ἡγεμονίδα, ἀφ' οὗτου ἐν Γερμανίᾳ τὴν εἶχον συνοδεύσῃ εἰς ὁδοιπορίαν, καὶ ὅτε μετ' ὀλίγον ἐγκατέλειπεν ὁριστικῶς τὴν Ἑλλάδα, ἡμῖν μᾶλλον τεθλιμμένος ἢ πολλοὶ τῶν δακρυόντων, εἴτε διότι παρεσύροντο ὑπὸ τῆς κοινῆς συγκινήσεως, εἴτε ἐξ ἐθιμοταξίας. Οὐχ ἦττον ὅμως ἀνεγνώριζον ὅτι καὶ αὕτη ἡ στενὴ συγγένεια ἐδύνατο, οὐχ ἦττον, ν' ἀποβῇ εὐεργετικὴ διὰ τὴν Ἑλλάδα.

Βαλτατζῆ.

Ἐν τῷ ἰδιωτικῷ δὲ βίῳ μοὶ ἐπεφυλάττετο μία τῶν θλιβεροτέρων τοῦ βίου μου περιπετειῶν. Καὶ ἐν Κηφισσίᾳ καὶ ἐν Ἀθήναις τὸ προσφιλέστατον καταφύγιόν μου κατὰ πασῶν τῶν οἰῶν δῆποτε δυσαρρεσκειῶν καὶ ἀπογοητεύσεων, αἵτινες μὲ περιστοιχίζον, ἦν ἡ οἰκία τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἐντίμου Εὐαγγέλη τοῦ Βαλτατζῆ, μεθ' οὗ ἀρχαία φιλία ἀδελφικὴ μὲ συνέδεεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Τῆς συζύγου δ' αὐτοῦ Ζωῆς, τὸ γένος Καραθεοδωρῆ, οὔτε ἐν Ἑλλάδι, οὔτε ὅπου τῆς γῆς περιηγήθην, ἀπῆντησά ποτε καρδίαν εὐγενεστέραν, πνεῦμα χαριέστερον, διάνοιαν ὀξυτέραν.

Ἡ φιλομάθεια καὶ ἡ πολυμαθία αὐτῆς ἦν ἐκ τῶν σπανιωτάτων, καὶ βαθεῖαν ἠσθανόμην εὐγνωμοσύνην διὰ τὴν πρὸς ἐμὲ ἀγαθότητά της, ὅτε, γινώσκουσα ὅτι ἐνδιαφερόμην εἰς καλὰς ἀναγνώσεις, ὀλίγος ὅμως μοὶ ἔμεινε καιρὸς δι' αὐτάς, ἐπὶ τῶν ἐπισκέ-

σκέψεών μου μοι ἀνεγίνωσκε μετ' ἐξόχου φιλοκαλίας, καὶ εἰς οἷαν δῆποτε γλῶσσαν,—διότι ἦν πασῶν ἐγκρατής,—ὅ,τι δῆποτε εἶχεν ἀπαντήσῃ ἀπομνημονεύσεως ἄξιον. Ἡ ἰδία μετέφρασεν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν καὶ τὴν πλήρη φιλελληνικοῦ ἐνθουσιασμοῦ περιήγησιν εἰς τὴν Ἑλλάδα τοῦ κ. Ἑγγελ, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἐπρόφθασε νὰ περατώσῃ τὸ ἔργον του.

Κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος μετὰ τὴν εἰς Ἑλλάδα ἄφιξίν μου ἀπῆλθε μετὰ μιᾶς τῶν θυγατέρων της εἰς Βιέννην, ἐνθα ὑπεβλήθη εἰς ἐγχείρισιν, περὶ ἧς οὐδεὶς τῶν οἰκείων ἢ φίλων της προεγνώριζέ τι, διότι ποτέ, ὅτε ἔπασχεν, εἰς οὐδένα παρεπονεῖτο, οὔτε τὴν ἐγκατέλειπεν ἐπὶ στιγμὴν ἢ φαιδρότης τοῦ πνεύματός της. Ἐπανῆλθε δὲ μετὰ τινὰς ἐβδομάδας οὐχ ἥττον εὐθυμος ἢ πρὶν, καὶ τότε μοι ἔδειξε τὴν ἀξιόλογον μετάφρασιν τοῦ ἔργου τοῦ Ἑγγελ, μόνον δ' ἀνησύχει διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ συζύγου της, προσβαλλομένου ἐνίοτε ὑπ' αἰφνιδίας λιποθυμίας, ἢ ἀναισθησίας, ὅτε καὶ μόνη τὸν περιποιεῖτο καὶ τῷ ἔδαψίλευε πᾶσαν μητρικὴν σχεδὸν ἐπιμέλειαν.

Ἐν ἔτος δὲ μετὰ τὴν ἐγχείρισιν ἐκείνην εἶδεν αἴφνης ἐμπρός της τὸν υἱὸν τοῦ ἀρχιχειρουργοῦ, ὅστις εἶχεν ἐνεργήσῃ τὴν τομήν, χειρουργὸν καὶ αὐτόν, καὶ τότε ἐνεθυμήθη ὅτι τῇ εἶχεν ὑποσχεθῇ ἐπὶ τῆς ἐγχειρίσεως μετὰ ἓν ἔτος νὰ τὴν ἐπισκεφθῇ, ὃ ἐκείνη εἶχεν ἐκλάβῃ ὡς ἀστεῖσμόν. Τότε ὅμως ἡ ἄφιξις του ἐθεωρήθη ὡς μεγάλη εὐτυχία, διότι, εἰ καὶ ἡ ἀνδρεία γυνὴ εἰς οὐδένα τι ἔλεγεν ἢ ἀπεδείκνυνεν, ἀπὸ τινος ὅμως εἶχε πόνους δριμεῖς εἰς τὸ στῆθος, καὶ εἶχε πεισθῇ νὰ μεταβῇ εἰς Πελοπόννησον, καὶ τεθῇ εἰς τὴν διάθεσιν μοναχοῦ τινος, ὅστις ἠξίου ὅτι εἶχεν εὖρη τοῦ καρκίνου τὴν θεραπείαν.

Τὸν νέον ἱατρὸν μετὰ τῶν θυγατέρων τοῦ κ. Βαλτατζῆ ὠδήγησα ἡμέραν τινὰ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, καὶ τῷ ἔδειξα τὰ ἐπισημότερα τῶν ἐρειπίων καὶ τὰς συλλογὰς· τὴν δ' ἐντύπωσιν, ἣν ταῦτα τῷ ἐνεποίησαν, μᾶς εἶπεν ὅτε κατερχόμεθα, ὅτι περίεργα μὲν εἰσὶ πάντα ταῦτα, ἀλλ' εἰς κακὴν κατίστασιν καὶ συντετριμμένα. Ἡμῶν δ' ἡ σκέψις ἦν ὅτι, παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα, ὁ κύριος οὗτος διεκρίνετο μᾶλλον ὡς ἱατρὸς ἢ ὡς ἀρχαιολόγος.

Ἐξετάσας δὲ τὴν πάσχουσαν, ἀπεφώνησε ὅτι ὑπῆρχεν ἀνάγκη μικρᾶς ἔτι τομῆς, καὶ τῷ ὄντι, τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν ἀφίξιν του, ἐξετέλεσε τοιαύτην, ἀλλὰ μεγίστην ἀντὶ μικρᾶς, καὶ πολλοὺς ἐξήγαγεν ὄγκους. Ἦν δὲ λίαν περιχαρῆς, κηρύττων ὅτι πᾶς κίνδυνος ἐξέλιπεν ἔκτοτε, ὅτι ἐπὶ τρία τοῦλάχιστον ἔτη ἡ ὑγεία τῆς ἀσθενοῦς θὰ ἦν ἐντελῶς ἐξησφαλισμένη, καὶ μετὰ παρέλευσιν αὐτῶν, ἂν ἤθελεν ἀπαιτηθῇ καὶ ἄλλη ἐγχείρισις, ὅτι θὰ ἦν μικρὰ ὅλως καὶ ἄσημος.

Καὶ ἡ ἀνάρῳσις μὲν δὲν ἐχώρει τόσον ταχέως, ὅσον αὐτὸς ἀπηγγέλλετο. Ἀλλὰ μετὰ τινος ἡμέρας τὴν ἐκήρυξεν ἐντελῶς ὑγιᾶ, τὴν συνώδευσε ἀπαξ ἢ δις εἰς πεζὸν περίπατον, καὶ εἶτα ἀπῆλθε. Πάντες δ' οἱ οἰκεῖοι καὶ φίλοι τῆς ἐπέχαιρον εἰς τὴν αἰσίαν ἔκβασιν τῆς ἐγχειρίσεως, καὶ ἡ ἰδία τοὺς ἐνευθάρουνε.

Τινὰς δ' ἡμέρας μετέπειτα, ἀπερχόμενος κατὰ τὴν μεσημβρίαν εἰς τοῦ Εὐαγγέλη, ἵνα τῷ ἐξηγήσω τί μὲ εἶχε κωλύσει τὴν προτεραίαν τὸ ἔσπερας νὰ τοὺς ἐπισκεφθῶ, ὥς ἔπραττον καθ' ἑκάστην, εἶδον εἰς τὴν γωνίαν τῆς ὁδοῦ, 50 βημάτων ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς οἰκίας των, τοιχοκόλλητον νεκρώσιμον ἀγγελίαν, καὶ πλησιάσας, ἵνα ἰδῶ ἂν ὁ ἀποθανὼν ἦν γνωστός μοι, ἀνέγνω μετὰ φρίκης ὅτι ὁ ἀποθανὼν εἶναι ὁ Εὐαγγέλης Βαλτατζῆς. Εἰσορμήσας εἰς τὴν οἰκίαν, εὗρον ἐκεῖ κλαυθμοὺς καὶ ὀδυρμοὺς, καὶ ἔμαθον ὅτι τὴν προτεραίαν, ἐπιστρέψας ἐκ τοῦ περιπάτου μετὰ τῶν μικρῶν του ἐγγόνων, καὶ καθεστθεὶς εἰς τὴν τράπεζαν μετὰ πάσης τῆς οἰκογενείας, διὰ μιᾶς ἔκλινε τὴν κεφαλὴν καὶ ἀπέθανε!

Δὲν ἤξεύρω ἂν ἡ κυρία Ζωὴ εἶχε θεραπευθῇ, ὥς εἶπεν ὁ ἱατρός, ἢ τοῦλάχιστον ἂν προώδευεν ἡ θεραπεία τῆς· ἀλλ' ἀπ' ἐκείνης τῆς στιγμῆς ἐγένετο ἄλλος ἄνθρωπος. Ὁ θαυμαστὸς ἡρωϊσμὸς τῆς, ὅταν ἐπρόκειτο περὶ τῶν ἰδίων αὐτῆς παθημάτων, ἐξέλιπε μέχρις ἵχνους προκειμένου περὶ τοῦ συζύγου τῆς. Μετεβλήθη εἰς μὴ στεριεύουσαν κρήνην δακρύων, οὐδ' ἦν εἰς κατάστασιν μίαν λέξιν νὰ προφέρῃ περὶ ἄλλου ἀντικειμένου. Ὅτε δὲ μόνον πάντα τὰ τέκνα τῆς ἦλθον περὶ αὐτὴν ἐκ Βελγίου καὶ ἐκ Ῥωσσίας,

τότε πρῶτον, ἐνθυμηθεῖσα ὅτι εἶχε καὶ καθήκοντα μητρὸς νὰ ἐκπληρώσῃ, ἡσυχολήθη μετ' ἀπεριγράπτου ἀνδρείας εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς περιουσίας, αἵτινες αὐτὰ ἀπέβλεπον. Μετ' ὀλίγον δὲ τῇ ἐπανῆλθον αὐθις φοβεροὶ πόνοι εἰς τὰς οὐλὰς τῶν τομῶν, αἵτινες ἢ δὲν εἶχον κλεισθῇ, ἢ ἡνεώχθησαν ἐκ νέου ὑπὸ τὰς φοβερὰς συγκινήσεις· καὶ μετὰ μακρὰς βασάνους, ἐν μέσῳ φρικτῶν ἀλγηδόνων, παρέδωκε τὸ πνεῦμα, ἀφαιρέσασα ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας ἐν τῶν πρωτίστων αὐτῆς ἐγκοσμημάτων, καὶ ἐμὲ στερήσασα, πλὴν τῶν τέκνων, ἃ ἔτι μοὶ μένουσι, τῆς μόνης ἄλλης παρηγορίας ἐν τῷ βίῳ, ἐν ᾧ τόσας ὑπέστην δοκιμασίας!

Παρ' Εὐγενίῳ.

Κατὰ τὸ ἐπόμενον δ' ἔαο μετέβην εἰς τοῦ υἱοῦ μου Ἀλεξάνδρου τὴν ἔπαυλιν εἰς Κηφισσίαν, καὶ ἐκεῖθεν ἀπεκατέστην εἰς τὴν νεόδμητον οἰκίαν τοῦ Εὐγενίου, ἔνθα πλεῖστον κατέτριβα χρόνον εἰς τὴν κατάταξιν τῆς βιβλιοθήκης μου, ἣν εὔρον ἐν πλήρει ἀταξίᾳ ἐντὸς ἀποθήκης δι' αὐτὴν μακρὰν τῆς πόλεως, ἐπὶ τοῦ Ἰλισσοῦ, ἐπὶ τῆς ἀπουσίας μου ἐνοικιασθείσης. Ἐκεῖκο δ' ἡ οἰκία τοῦ Εὐγενίου εἰς ἐσχατιὰν τῆς πόλεως πρὸς τὰ Β. Δ., εἰς ἡμισείας ὥρας ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς πλατείας τῶν Ἀνακτόρων, κατὰ τὸ ἐμὸν οὐχὶ βραδὺ βῆμα, ὥστε ἡμην ἤδη περίοικος μᾶλλον ἢ Ἀθηναῖος. Ἡ δὲ ὁδὸς, ἐφ' ἧς ὠκοδομήθη, ἐκλήθη τοῦ **Μιχάλ Βόδα**, ἀγνοῶ διατί. Πιθανῶς διότι διέρχεται δι' ἐδάφους, ὃ ποτὲ ἀπετέλει μέρος μεγάλου κήπου ἀνήκοντος πρὶν εἰς τὸν **Μιχαήλ Σοῦτσον**, ὅστις ὅμως τὸ βάρβαρον καὶ κακόηχον ἐκεῖνο ὄνομα οὐδέποτε ἀπέδωκεν εἰς ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς ἐλευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος, ἣν καὶ ὅτε ἦν Αὐθέντης τῆς Μολδαυίας ὠνειρεύετο, καὶ συνέπραξεν εἰς αὐτήν.